

**Poradnik dla edukatorów
prowadzących warsztaty ART-ECO**

Co-funded by
the European Union

DIALOG
of Transformation
Centre for Excellence in Education
Training Centre

BEMA20

Niniejszy poradnik powstał w partnerstwie w ramach projektu ART-ECO.

Opracowanie przygotował międzynarodowy zespół ekspertów:

- dr Bartłomiej Bałut
- dr Aleksandra Ścibich-Kopiec
- dr Anna Śliwińska
- Aleksandra Marcinkowska
- Saba Moussa
- Maria Niedbała
- Darryl Smith
- Kamila Szymańska

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or NA. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Spis treści

1. Idea ART-ECO	4
2. <i>Andragogika jako nauka przydatna w pracy edukatora</i>	5
2.1. Czym jest andragogika.....	5
2.2. Kluczowe pojęcia andragogiki.....	5
2.3. Pedagogika a andragogika - różnice.....	7
3. <i>Specyfika uczenia się dorosłych w ART ECO</i>	9
3.1. Uczenie się dorosłych – informacje ogólne.	9
3.2. Skuteczność i efektywność uczenia się dorosłych	10
3.3. Problemy, które napotkamy w nauczaniu dorosłych	13
3.4. Różnorodność stylów uczenia się.....	14
4. <i>Etyka w pracy edukatora w oparciu o 3R</i>	15
<i>Reduce, Reuse, Recycle</i>	15
4.1. Czym jest zasada 3R: Reduce, Reuse, Recycle	15
4.2. Jak używać zasady 3R w codziennym życiu?	16
4.3. 3R w ART. – ECO	17
5. <i>Kompetencje niezbędne w pracy edukatora ART-ECO</i>	19
5.1. Podstawowe zasoby edukatora	19
5.2. Społeczny Model Niepełnosprawności w pracy ART – ECO	23
6. <i>Planowanie zajęć ART ECO z dorosłymi</i>	28
7. <i>Przykładowe techniki możliwe do wykorzystania w warsztatach ART ECO</i>	
33	

1. Idea ART-ECO

Temat warsztatów - *typo-recycling* - wiąże ze sobą dwie sfery twórczości artystycznej – ideę i tworzywo. Proces twórczy zawsze jest bowiem wynikiem równowagi idei z materią, z czego wiele osób niezaangażowanych na co dzień w pracę twórczą często nie zdaje sobie sprawy, rozumiejąc proces twórczy jako głównie materialną sprawczość (wysoki poziom umiejętności rzemieślniczych), bądź jako nieodgadniony stan umysłu twórcy wiedzonego tzw. „natchnieniem”.

Ideą warsztatów jest wykorzystanie odpadowych materiałów lub nadanie 'nowego życia' gotowym obiektom poprzez ich ekologiczne przetworzenie w inspiracji sztukami wizualnymi i jej aktualnymi trendami, sztuką *minimal art* oraz regionalnym (narodowym) dziedzictwem kulturowym i ginącymi rzemiosłami (*etnodesign*).

Uczestnik warsztatów zdobywa wiedzę i umiejętności z zakresu ART-ECO oraz możliwości wtórnego przetworzenia materiałów poprodukcyjnych i odpadowych, podnosząc ich materialną wartość (*upcykling*). Proces ten pozwala zmniejszyć zarówno ilość odpadów, jak i materiałów wykorzystywanych w produkcji pierwotnej (zmniejszony popyt/zmniejszona podaż). Przyczynia się także do podniesienia świadomości w obszarze ekologii oraz zaborczej, destrukcyjnej działalności gospodarczej człowieka i jej wpływu na środowisko naturalne. Uczestnicy, poprzez działania warsztatowo - twórcze, podnoszą swoje praktyczne umiejętności w zakresie sztuk plastycznych. Rozwijają również swoją wyobraźnię, a także wrażliwość na: kompozycję, linię, plamę, kolor, walor, fakturę, płaszczyznę, bryłę i przestrzeń – czyli na podstawowe elementy formy dzieła sztuki i jej specyficznej organizacji. Poznają podstawowe pojęcia z zakresu wiedzy o sztuce, plastycznego języka wypowiedzi twórczej oraz siły środków ekspresji - zależnych od indywidualnej koncepcji twórcy i jego osobowości.

Wiedza i kompetencje zdobyte w ramach warsztatów dają podstawę do ewentualnego dalszego kształcenia i pogłębiania zagadnień w tej, lub pokrewnej dyscyplinie, związanej ze sztuką.

2. Andragogika jako nauka przydatna w pracy edukatora

2.1. Czym jest andragogika

„**Andragogika** to pedagogika osób dorosłych, jest to jeden z działów pedagogiki zajmujący się nauczaniem ludzi po zakończeniu obowiązkowego procesu edukacji z wykorzystaniem też socjologicznych, etycznych, filozoficznych, oraz teorii psychologii człowieka dorosłego. Pozwala na stworzenie dorosłym optymalnych warunków rozwoju z funkcjonowaniem na jak najwyższym poziomie.”¹

Głównym celem andragogiki to poszerzenie już zdobytej wiedzy oraz poszerzenie i zdobycie nowych kompetencji. Edukacja nie kończy się tylko na edukacji podstawowej czy na studiach wyższych, uczyć można się przez całe życie. Nauka w wieku dorosłym wspomaga procesy myślowe, ale też pozwala na podnoszenie swoich kompetencji, zdobywanie nowych doświadczeń oraz możliwości otrzymania lepszej pracy.²

2.2. Kluczowe pojęcia andragogiki

Kluczowe pojęciem andragogiki i system uczenia się dorosłych prezentuje **Malcolm Shepherd Knowles** - amerykański pedagog dorosłych. To właśnie Knowlesowi przypisuje się fundamentalny wpływ na rozwój Humanistycznej Teorii Uczenia. Był jednym z pionierów który zaproponował wykorzystanie kontraktów lub planów skonstruowanych przez uczącego się w celu kierowania doświadczeniami edukacyjnymi.³

Knowles określił pięć kluczowych filarów rozumienia dorosłych uczniów.

Te filary to⁴:

---

¹ Cytowany fragment pochodzi ze strony internetowej autorstwa psycholog Moniki Kornas (data pobrania informacji: 16.09.2022) <https://edukuj.pl/andragogika-czyli-o-uczeniu-doroslych.html>

² <https://edukuj.pl/andragogika-czyli-o-uczeniu-doroslych.html>

³ https://en.wikipedia.org/wiki/Malcolm_Knowles

⁴ <https://www.cornerstone.edu/blog-post/a-simple-easy-to-understand-guide-to-andragogy/>

FILAR NR 1: DOJRZEWAJĄCA KONCEPCJA SIEBIE

Dojrzałość prowadzi do wzrostu niezależności i autonomii.

W przypadku dzieci, są one w pełni zależne od innych w zakresie uczenia się i rozumienia, to właśnie dorośli uczą się i rozumieją niezależnie oraz świadomie.

FILAR NR 2: ZWIĘKSZANIE DOŚWIADCZENIA

Z czasem osiągania przez dzieci dorosłości, mają one możliwość zdobywania większego doświadczenia a intuicja rozwija się coraz bardziej, stąd też większość rzeczy staje się bardziej intuicyjne.

Dzięki osiąganemu doświadczeniu nabywana intuicja pozwala na świadome zrozumienie rzeczy, które wcześniej były nieosiągalne.

FILAR NR 3: ROSNĄCA GOTOWOŚĆ DO NAUKI

Osiągając dorosłość, człowiek zaczyna wchodzić w określone role społeczne (zawodowe tj. szef, dyrektor, pracownik, rodzinne tj. syn, córka, matka, ojciec czy też społeczne). Dzięki tym rolom człowiek staje się gotowy do nauki w określonym kierunku.

FILAR NR 4: ZMIANA ZASTOSOWANIA I ORIENTACJI

Człowiek dojrzewając potrzebuje, aby zdobyta wiedza znalazła zastosowanie w określonych rolach. Dorośli napotykają problemy, uczą się, jak je rozwiązywać, a następnie natychmiast stosują swoją wiedzę do rozwiązywania tych problemów.

FILAR NR 5: WEWNĘTRZNA MOTYWACJA DO NAUKI

Edukacja dorosłych powinna wychodzić z motywacji wewnętrznej do nauki, samorozwoju. Dzięki rozwojowi osobistemu możliwe jest osiągnięcie sukcesów zawodowych jak i prywatnych. To właśnie dzięki tej motywacji dorośli nie są zmuszani do dalszej edukacji a wręcz sami chcą do niej dążyć.

Wyżej wymienione pięć filarów stanowi podstawę rozumienia uczenia się dorosłych Knowlesa. Zakładał on, że wszystkie formy uczenia się dorosłych

muszą uwzględniać wszystkie filary i odpowiednio kształtować nauczanie i program nauczania.

Według Malcolma Knowles, edukacja dorosłych powinna przynosić co najmniej siedem rezultatów⁵:

- Dorośli powinni siebie szanować, akceptować i dążyć do tego, aby stawać się lepszymi – całość stanowi nabycie dojrzałego zrozumienia siebie,
- Dorośli powinni nauczyć się jak kwestionować swoje idee bez zagrażania drugiemu człowiekowi – całość stanowi postawę akceptacji, miłości i szacunku wobec innych,
- Dorośli powinni rozwijać dynamiczną postawę wobec życia - powinni zaakceptować fakt, że zawsze się zmieniają i patrzeć na każde doświadczenie jako na okazję do nauki,
- Dorośli powinni nauczyć się jak rozwiązywać problemy w przyczynach a nie w objawach co stanowi kompetencję w zakresie reagowania na przyczyny, a nie na objawy,
- Dorośli powinni nabyć umiejętności rozwoju swoich talentów oraz świadomość iż jest w stanie wnieść wiele do społeczeństwa – całość stanowi osiągnięcie potencjałów swojej osobowości,
- Dorośli powinni rozumieć istotne wartości w kapitale ludzkiego doświadczenia - powinni rozumieć wielkie idee i tradycje historyczne i zdawać sobie sprawę, że to właśnie one łączą ludzi.
- Dorośli powinni rozumieć społeczeństwo które ich otacza oraz powinni umiejętnie kierować zmianami społecznymi

2.3. Pedagogika a andragogika - różnice.

Andragogika jest przedmiotem, który bada metodologie uczenia się dorosłych w całości, podczas gdy pedagogika jest tradycyjną metodą nauczania, która jest metodą opisującą, jak uczą się dzieci. Obie metody

---

⁵ Peterson, Deb. "What Is Andragogy and Who Needs to Know?" ThoughtCo, Feb. 16, 2021, [thoughtco.com/what-is-andragogy-31318](https://www.thoughtco.com/what-is-andragogy-31318).

zawierają pewne podobieństwa, ale również znaczne różnice – patrz tabela poniżej⁶:

	Andragogika	Pedagogika
Zależność	Dorośli są niezależni i pragną być samokierowani i uprawnieni w swoim uczeniu się	Dzieci są zależne od nauczyciela, który ułatwia i strukturyzuje ich uczenie się
Powody uczenia się	skupienie na niezbędnych umiejętnościach lub wiedzy w celu dalszego rozwoju osobistego i zawodowego	skupienie na istotnych etapach, aby móc kontynuować dalszą edukację
Środki dydaktyczne	własne doświadczenia i doświadczenia innych,	zależne od nauczyciela w zakresie wszystkich środków dydaktycznych
Koncentracja na nauce	oddziaływanie jest bardziej skoncentrowane na bieżących wydarzeniach lub prawdziwym życiu.	skoncentrowanie na przedmiocie z nakazowym programem nauczania.
Motywacja	wewnętrzna	zewnętrzna
Rola nauczyciela	facylitator, zachęcając do współpracy, wzajemnego szacunku	ekspert, przekazując uczniom wiedzę, umiejętności i strukturę.

Tabela 1. Różnice pomiędzy andragogiką a pedagogiką na podstawie informacji zawartych na stronie <https://www.wgu.edu/blog/andragogy-pedagogy-key-differences-learning2205.html#close>

⁶ <https://www.differencebetween.com/difference-between-andragogy-and-vs-pedagogy/>

3. Specyfika uczenia się dorosłych w ART ECO

3.1 Uczenie się dorosłych – informacje ogólne.

Pomimo ciągłego procesu biologicznego starzenia się człowieka, dysponuje on bardzo dużym potencjałem rozwoju, a to związane jest w znacznej mierze z możliwością przyswajania wiedzy inaczej nazywanego uczeniem się i to właśnie dowodzi psychologia rozwoju. Jednym z elementów składających się na proces uczenia się odpowiada tzw. inteligencja skryształizowana.⁷

Integracja skryształizowana jest to zdolność do wykorzystania nabytej wiedzy i umiejętności w poprzednich etapach edukacyjnych. Korzystanie z tego rodzaju integracji opiera się na przywoływaniu wcześniej nabytych informacji oraz umiejętności oraz ich doskonalenie. Integracja skryształizowana bardzo mocno związana jest ze zdobytym wykształceniem, wychowaniem, doświadczeniem życiowym czy zawodowym, mierzony jest za pomocą testów informacji ogólnej. Stąd też można wysunąć sformułowanie, iż integracja skryształizowana wynika z nagromadzonej wiedzy, z uwzględnieniem sposobu rozumowania, rozumienia technologii czy też umiejętności językowych. Przykładem użycia tego rodzaju integracji może być przywołanie wcześniejszej wiedzy dotyczącej tego jak jeździć na nartach, gdy ktoś w dzieciństwie umiał jeździć jednak przez natłok codziennych spraw miał kilkunastoletnią przerwę, w tym wypadku przywołujemy pamięć o umiejętnościach i doświadczeniach z przeszłości aby nauczyć się tego w teraźniejszości⁸.

Integrację krystaliczną można rozwijać prawie przez większą część naszego życia, warunkiem jednak jest aby przez cały ten czas wykorzystywać nasz umysł w mniejszym lub większym stopniu. Doskonałym przykładem mogą być ćwiczenia fizyczne czy ruchowe, dzięki nim mamy zapewniony odpowiedni i

---

⁷ Na podstawie: Ośrodek Rozwoju Edukacji I. Kazimierska, I. Lachowicz, L. Piotrowska UCZENIE SIĘ DOROSŁYCH – CYKL KOLBA, Warszawa 2014

(https://doskonalieniewsieci.pl/Upload/Artykuly/2_1/uczenie_sie_doroslych.pdf)

⁸ Prera, A (2020, Oct 26). Inteligencja płynna vs skryształizowana . Simply Psychology. <https://www.simplypsychology.org/fluid-crystallized-intelligence.html>

stały poziom sprawności ruchowej, tak samo jest w przypadku ćwiczeń umysłowych, dzięki nim możemy zapewnić sobie długotrwałą zdolność uczenia się.⁹

3.2 Skuteczność i efektywność uczenia się dorosłych

Skuteczność i efektywność uczenia się dorosłych zależy nie tylko od tego jak dotychczas zdobyte umiejętności można wykorzystać w codziennym w życiu ale również od tego jakie mają nawyki czy postawy, to wszystko zależy od tego jaką strukturę wiedzy należy im zaproponować.

W artykule Ośrodka Rozwoju Edukacji¹⁰ możemy znaleźć informacje, iż osoby dorosłe uczą się najlepiej gdy jest spełnione kilka z poniższych punktów:

- w procesie mają możliwość odwoływania się do własnego doświadczenia w rozwiązywaniu pojawiających się problemów bądź osiągnięciu celów;
- rozumieją znaczenie i wartość tego, czego się uczą;
- mają wpływ na przebieg szkolenia lub warsztatu, w którym uczestniczą;
- działają dobrowolnie;
- oni i ich doświadczenia są uznane za cenne i przydatne w trakcie szkolenia;
- mogą "wrażać siebie", nie obawiając się oceny;
- mogą popełniać błędy nie będąc "osądzanymi";
- są aktywnie zaangażowani w proces uczenia;
- zinterpretowali cele szkolenia jako swoje własne.

---

⁹ Na podstawie: Ośrodek Rozwoju Edukacji I. Kazimierska, I. Lachowicz, L. Piotrowska UCZENIE SIĘ DOROSŁYCH – CYKL KOLBA, Warszawa 2014

(https://doskonaleniewsieci.pl/Upload/Artykuly/2_1/uczenie_sie_doroslych.pdf)

¹⁰ Na podstawie: Ośrodek Rozwoju Edukacji I. Kazimierska, I. Lachowicz, L. Piotrowska UCZENIE SIĘ DOROSŁYCH – CYKL KOLBA, Warszawa 2014

(https://doskonaleniewsieci.pl/Upload/Artykuly/2_1/uczenie_sie_doroslych.pdf)

Cykl Kolba znajduje główne zastosowanie znajduje głównie zastosowanie w różnego rodzaju szkoleniach, nauczaniu dorosłych czy warsztatach, to właśnie dzięki temu modelowi w łatwy sposób można ułożyć pracę z grupą tak aby była ona przyjemna oraz efektywna.

Innymi zastosowaniami, gdzie może znaleźć cykl Kolba to między innymi:¹¹

- prowadzenie webinarów
- szkolenia na stanowisku pracy
- coaching pracownika
- własny rozwój zawodowy¹²

Wg Kolba edukacja osób dorosłych będzie efektywna, gdy „dorosły uczeń” przejdzie przez wszystkie fazy cyklu przedstawionego poniżej¹³:

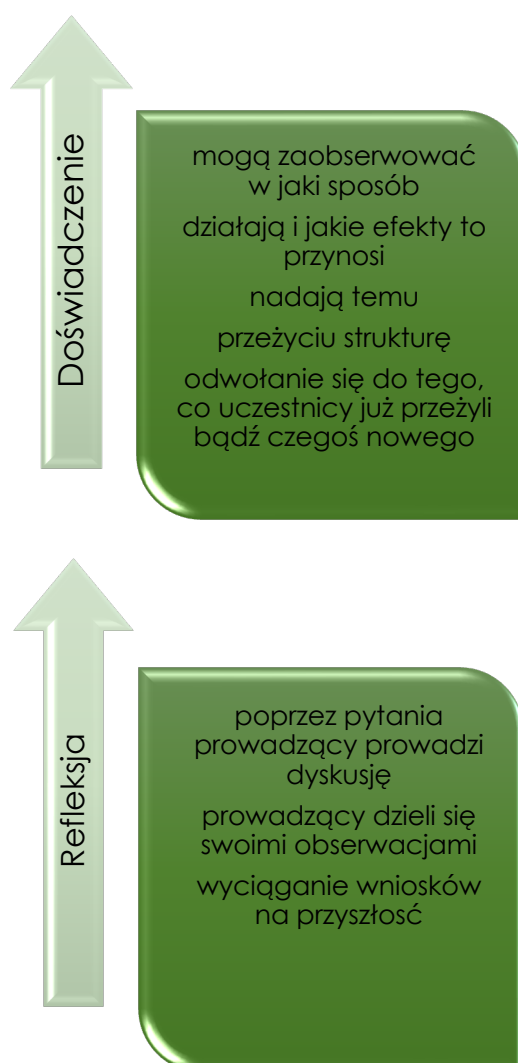
Wykres: Ośrodek Rozwoju Edukacji I. Kazimierska, I. Lachowicz, L. Piotrowska UCZENIE SIĘ DOROSŁYCH – CYKL KOLBA, Warszawa 2014, s.3

¹¹ https://pl.wikipedia.org/wiki/David_A._Kolb

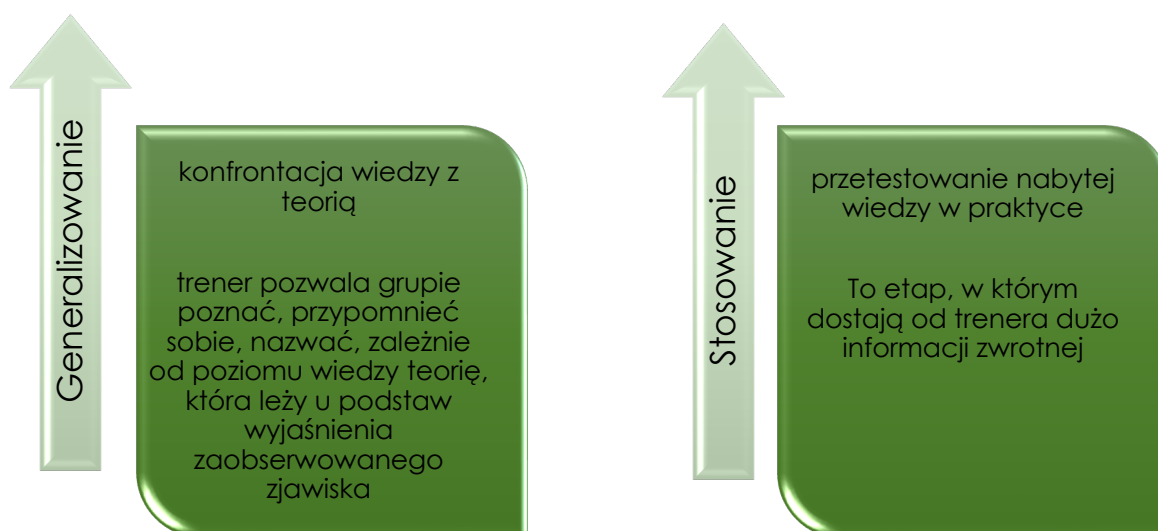
¹² <https://humanly.pl/cykl-kolba/>

¹³ Na podstawie: Ośrodek Rozwoju Edukacji I. Kazimierska, I. Lachowicz, L. Piotrowska UCZENIE SIĘ DOROSŁYCH – CYKL KOLBA, Warszawa 2014
(https://doskonaleniewsieci.pl/Upload/Artykuly/2_1/uczenie_sie_doroslych.pdf)

Nie jest powiedziane, że konieczne jest rozpoczęcie od konkretnego punktu, jest to uzależnione od predyspozycji oraz umiejętności „ucznia”. Są osoby, które wolą zacząć od fazy teoretycznej czyli fazy zdobywania wiedzy dopiero później przechodzą do jej użyteczności w praktyce, są również osoby które preferują odwrotne zastosowanie. Przy konstrukcji procesu szkolenia dydaktycznego ważne jest, aby każdy uczestnik mógł rozpocząć naukę na etapie, który jest dla niego najbardziej odpowiedni i pożądany.¹⁴

¹⁴ ¹⁴ Na podstawie: Ośrodek Rozwoju Edukacji I. Kazimierska, I. Lachowicz, L. Piotrowska UCZENIE SIĘ DOROSŁYCH – CYKL KOLBA, Warszawa 2014 (https://doskonaleniewsieci.pl/Upload/Artykuly/2_1/uczenie_sie_doroslych.pdf)

Wykres: na podstawie Ośrodek Rozwoju Edukacji I. Kazimierska, I. Lachowicz, L. Piotrowska UCZENIE SIĘ DOROSŁYCH – CYKL KOLBA, Warszawa 2014

https://doskonaleniewsieci.pl/Upload/Artykuly/2_1/uczenie_sie_doroslych.pdf

3.3. Problemy, które napotkamy w nauczaniu dorosłych

Podobnie jak dzieci, tak i w przypadku dorosłych proces uczenia się jest podobny a zwłaszcza jeżeli zwrócimy uwagę na mechanizmy poznawcze oraz sposób przyswajania nowej wiedzy i umiejętności. Bagaż doświadczeń, przeżyć, przekonań czy też rutynowych zachowań może powodować trudności z nabywaniem nowej wiedzy i umiejętności. Szczególnie trudna do przyswojenia jest ta wiedza, która narusza i zaburza dotychczas odczuwane nawyki myślenia czy też obraz świata.

W artykule Ośrodka Rozwoju Edukacji ¹⁵ możemy przeczytać, że główne problemy jakie można napotkać podczas procesu nauczania dorosłych to między innymi:

- Korzystanie z nabywanej wiedzy przez pryzmat posiadanej już wiedzy, nawyków i przekonań;
- Lęk przed oceną, która może osłabić budowany do tej pory wizerunek i związane z nim poczucie tożsamości;

¹⁵ Na podstawie: Ośrodek Rozwoju Edukacji I. Kazimierska, I. Lachowicz, L. Piotrowska UCZENIE SIĘ DOROSŁYCH – CYKL KOLBA, Warszawa 2014
https://doskonaleniewsieci.pl/Upload/Artykuly/2_1/uczenie_sie_doroslych.pdf

- Opór przed nowymi rozwiązaniami, które mogą podważyć dotychczasowy dorobek oraz przekonania na temat siebie, otaczającego świata oraz sposobu jego funkcjonowania;
- Trudność w zmianie rutyn i przyzwyczajeń.

3.4. Różnorodność stylów uczenia się

Istnieje wiele stylów edukacji dorosłych, tak samo jak wiele teoretyków, którzy wyznaczają kolejne trendy. W uczeniu się dorosłych istnieje wiele zmiennych dorośli chętniej sięgają po edukację jeżeli mogą się rozwijać, wiedza jest przydatna, ukierunkowana. Według artykułu¹⁶ wyróżniono się 4 głównych rodzajów stylów uczenia się są nimi:

- **konwergencyjny** - preferowany przez empiryków, czyli osoby uczące się poprzez działanie (nowe doświadczenia, problemy);
- **asymilacyjny** - lubiany przez analityków, osoby refleksyjne, które wolą zbierać dane, gromadzić informacje, rozważać sytuację i wyciągać z niej wnioski, niż pochopnie przystępować do działania;
- **dywergencyjny** - preferowany przez teoretyków, poszukujących wzajemnych związków i zależności, lubiących łączyć liczne obserwacje w złożoną, uporządkowaną logicznie całość;
- **akomodacyjny** - stosowany przez pragmatyków, których interesuje możliwość zastosowania nabywanej wiedzy w praktyce.

Aby, móc poprawnie zaprojektować szkolenie należy odpowiednio dobrać styl do uczestników warsztatów, ale żeby to zrobić należy zagłębić w każdy z nich i posiadać minimalną wiedzę oraz poznać grupę aby odpowiednio dobrać program.¹⁷

¹⁶ Katarzyna Mikołajczyk, „Jak uczą się dorośli, czyli co powinien wiedzieć trener o specyfice kształcenia uczestników szkolenia” (data pobrania informacji 16.09.2022) <https://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/39/id/831>

¹⁷ <https://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/39/id/831>

4. Etyka w pracy edukatora w oparciu o 3R

Reduce, Reuse, Recycle

Etyka wywodzi się z języka greckiego ethikos – zwyczajowy, ethos – obyczaj. Etyka oznaczała zasady, reguły, które określają właściwe lub złe postępowanie. We współczesnym świecie etyka stała się drogowskazem przy postępowaniu człowieka, Nie wolno pominąć etyki ekologicznej, która przejawia się w stosowaniu przez organizacje technologii przyjaznych dla środowiska naturalnego oraz promowaniu wszelkich postaw odpowiedzialności ekologicznej.

4.1 Czym jest zasada 3R: Reduce, Reuse, Recycle

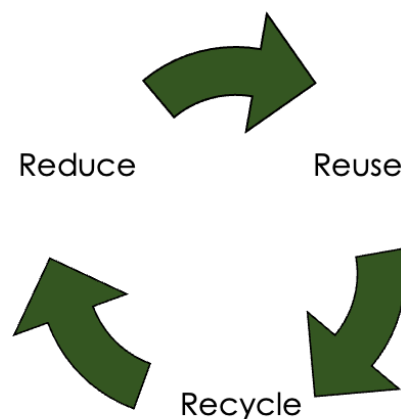
Zasada 3R: Reduce, Reuse, Recycle w tłumaczeniu na język polski oznacza odpowiednio: Redukuj, używaj ponownie, recykling. Ogólna zasada ta kieruje się nabyciem proekologicznych nawyków, aby zmniejszyć produkcję odpadów¹⁸. Metoda ta jest bardzo prosta i pozwala na prowadzenie życia zdrowszego dla środowiska. Metodę tą można stosować nie tylko w przemyśle czy mniejszych firmach ale także w życiu codzienny każdego człowieka. Metoda ta oznacza nic innego jak redukcję odpadów, próby ponownego użycia odpadów, które nie mają możliwości redukcji oraz próba ponownego ich przetworzenia jeżeli nie da się ich ponownie użyć¹⁹. Cały ten proces zamyka się w kręgu które bardzo dobrze opisuje poniższy schemat:

---

¹⁸ Na podstawie:

<https://www.alba.com.pl/odbior-odpadow-komunalnych-i-przemyslowych/zasada-3r>
(16.09.2022)

¹⁹ Na podstawie <http://www.zm.org.pl/?a=3r.zasady> (16.09.2022)

4.2 Jak używać zasady 3R w codziennym życiu?

Jednym z pierwszych istotnych punktów jest *Reduce* czyli redukcja. Mówi ona nam o tym że powinniśmy zredukować do minimum ilości wytwarzanych przez nas odpadów. W życiu codziennym można zacząć od podstawowych zachowani ekologicznych jak zabranie ze sobą torby wielokrotnego użytku zamiast plastikowych toreb, ogranicz ilość opakowań plastikowych, zamiast tego należy kupować produkty z opakowań pochodzących z recyklingu lub łatwo biodegradowalnych i jeden z ważniejszych nawyków należy kupować tylko taką ilość produktów jaka jest nam potrzebna tak aby jak najmniej żywności było marnowane.

Kolejnym punktem zasady 3R jest *Reuse* czyli ponowne użycie. Punkt ten powinien nam przypominać o tym że większość produktów bądź ich składowych można wykorzystać ponownie. W odniesieniu do życia codziennego możemy to sprowadzić do tego, że zamiast wyrzucać ubrania, warto je oddać osobom potrzebującym, lub przerobić tak samo jak inne produkty, które nadają się do dalszego użytku.

Ostatnim punktem jest *Recycle* czyli recykling i tutaj bardzo ważna jest świadomość, dotycząca segregacji śmieci. Większość produktów które nie jesteśmy w stanie sami użyć ponownie, w wyniku wrzucenia odpadu do

odpowiedniego pojemnika, przysłowiowe „śmieci” mogą dostać „drugie życie” jak szklane butelki, papier, metal czy plastik.²⁰

4.3. 3R w ART. – ECO

Wykorzystanie w dziełach przedmiotów nie artystycznych (ich przeznaczenie nie jest dedykowane sztuce) sięga początków XX wieku. Ta strategia łamała konwencje i w niespotykany dotąd sposób poszerzała język sztuki. Potem odpady (śmieci) znalazły dom w twórczości artystów, zwłaszcza w SZTUCE - EKO Codziennie produkujemy śmieci. Co się z nim dzieje? Odpady częściowo zatapiamy pod ziemią. W niektórych miejscach unosi się w morzu. Zamiast tego wybierzmy alternatywy, które są lepsze dla środowiska. Zamiast wyrzucać rzeczy, możemy je poddać recyklingowi.

(3R) Możliwe są trzy działania: redukcja, ponowne użycie i recykling. Poddajemy recyklingowi, kiedy używamy plastikowych butelek do przechowywania kwiatów. Poddajemy się recyklingowi, gdy plastikowe butelki są przekształcane w nowe butelki.

Co się stanie, jeśli całkowicie przestaniemy używać plastikowych butelek? Zmniejszymy ilość odpadów! Istnieje wiele przykładów, w których moglibyśmy ponownie wykorzystać odpady do tworzenia sztuki z rzeczy, które znajdujemy w naszym gospodarstwie domowym. ART - ECO to doskonały przykład, gdzie i jak możemy wykorzystać rzeczy, które na co dzień byśmy wyrzucili, aby stworzyć coś, co sprawi, że my i inni ludzie się uśmiechną.

Wybierz rzeczy, które mogą zostać ponownie użyte, takie jak papier, który można wykorzystać jako skrawki do robienia notatek. Materiały opakowaniowe obejmują folię bąbelkową, papier gazetowy i tekturę, które można stosować w projektach artystycznych w przedszkolach i szkołach. Stoiki i garnki sprawdzają się jako małe pojemniki do przechowywania różnych przedmiotów. Możesz ponownie wykorzystać plastikowe i papierowe torby idąc na zakupy w sklepie, jako torby na śmieci w domu lub użyć ich jako papieru do pakowania. Zawsze jest miejsce na SZTUKĘ – EKO!

---

²⁰ Na podstawie : <http://www.zm.org.pl/?a=3r.zasady> (data 16.09.2022r)

Śmieciarze i artyści to tylko dwa przykłady wielu ludzi, którzy pracują ze śmieciami stosując strategię 3R (redukcja, ponowne użycie, recykling). Ludzie zbierają papier, plastik i skrawki z wysypisk śmieci i pojemników na śmieci. Zbieranie nadwyżek i odpadów od innych ludzi jest ważnym źródłem dochodów dla zbieraczy. Aby je sprzedać, eko-artyści zbierają i sortują surowce wtórne, tym sposobem przedłużają życie odpadów kolekcjonując i sprzedając dzieła sztuki ekologicznej.

Jak zauważył Pye (2010) „przynajmniej od początku XX wieku koncern z odpadami i materiałami jest powracającym tematem w sztuce”. Od początku XX wieku to, co uważa się za sztukę, obejmuje definicję sztuki. Słownictwo sztuki i praktyka tworzenia sztuki została poszerzona o użycie rzeczy niesztucznych. To radykalna zmiana w sposobie tworzenia eko-sztuki. Tworzenie grafiki ECO i metodologia artystyczna uległy znaczącej zmianie. Pierwszymi malarzami, którzy włączyli do swoich obrazów przedmioty nieartystyczne, byli Picasso i Braque. Później liczni artyści podążyli za nimi ze swoimi kolażami i asamblażami, m.in. Kurt Schwitters i Joseph Cornell. Później Duchamp zakwestionował naturę eko-sztuki, wyrażając swoje myśli za pomocą nie unikatowych, wytworzonych przedmiotów. Ich kreacje dogłębnie zmieniły postrzeganie sztuki ekologicznej i mają ogromny wpływ na 3R.

5. Kompetencje niezbędne w pracy edukatora

ART-ECO

5.1. Podstawowe zasoby edukatora

Edukator ART-ECO nie musi posiadać wykształcenia plastycznego. Dysponując opracowanym ściśle scenariuszem zajęć oraz bazą teoretyczną i praktycznymi rozwiązaniami w postaci skondensowanego skrótu najistotniejszych treści merytorycznych (problemów i zagadnień) – z powodzeniem jest w stanie zrealizować proponowany temat zajęć warsztatowych.

Cechami niezbędnymi u edukatora w zakresie działań edukacyjnych ART-ECO są:

- otwartość na doświadczenia: poznawania, przeżywania i działania;
- pasja i chęć dzielenia się własną wiedzą;
- wrażliwość na problemy ekologii i sztuki;
- elastyczność i oryginalność myślenia, mobilność reakcji w zindywidualizowanym procesie twórczym, umiejętność wchodzenia w interakcję z uczestnikami warsztatów;
- zdolność do pozostawania w stanie gotowości wsparcia uczestników warsztatów w niepowodzeniach i porażkach;
- zdolność do analizy i syntezy, wartościowania i samooceny własnej pracy.

Powinien posiadać zarówno podejście mentorskie, jak i partnerskie. Rolą edukatora jest także wywołanie świadomego procesu działań i indywidualnych poszukiwań każdego z uczestników warsztatów, z rozróżnieniem na:

- twórczość jako dzieło (wytwór);
- twórczość jako proces;
- twórczość jako zespół zdolności (łatwość manualna);
- twórczość jako zespół stymulatorów społecznych.

Edukator ART-ECO w swojej pracy powinien stawiać sobie następujące edukacyjne cele ogólne:

- Kształtowanie umiejętności interpretowania, wartościowania oraz świadomego korzystania z szeroko pojętych zjawisk z zakresu sztuki ART-ECO (recykling/downcykling/upcykling);
- Przygotowanie wrażliwego odbiorcy i twórcy kultury i sztuki;
- Wyposażenie uczestników warsztatów w wiedzę oraz umiejętności manualne i warsztatowe w zakresie projektowania i wykonywania unikatów, opartych o wykorzystywanie materiałów recyklingowych;
- Kształtowanie postaw kreatywnych poprzez rozbudzenie zainteresowania i zamiłowania w tworzeniu szeroko pojmowanej kultury plastycznej, w tym promowanie postaw ekologicznych;
- Rozwijanie inwencji, wyobraźni i wrażliwości plastycznej poprzez własną aktywność twórczą;
- Wyrabianie umiejętności wnikliwej i wrażliwej obserwacji natury i transponowanie jej na język sztuki;
- Pogłębianie zainteresowań poprzez poszukiwanie wiedzy, zdobywanie nowych doświadczeń, działania innowacyjne i eksperymentalne;
- Tworzenie warunków dla lepszego rozwoju i świadomości proekologicznej oraz indywidualnej wypowiedzi plastycznej;
- Rozwijanie wrażliwości na świat i ludzi w oparciu o wartości etyczne i estetyczne, zawarte w dziełach sztuki;
- Kształcenie sprawności i umiejętności poprzez stosowanie uniwersalnych metod posługiwania się środkami artystycznymi i technologicznymi;
- Ukazywanie kultury i tradycji jako podstawy ciągłości sztuki światowej (i narodowej) oraz czynnika ich twórczych przemian.

Cele szczegółowe to:

- Zapoznanie uczestników warsztatów z podstawowymi terminami i pojęciami związanymi z formą dzieła sztuki oraz środkami wypowiedzi charakterystycznymi dla danej dyscypliny;
- Zapoznanie z materiałami, surowcami oraz procesami technologicznymi (szczególnie zwrócenie uwagi na metody nurtu ART-ECO i nieinwazyjną ingerencję w środowisko naturalne, biodegradacja);
- Kształcenie umiejętności właściwego doboru materiałów do realizacji artystycznej.
- Kształcenie umiejętności analitycznego obserwowania rzeczywistości/natury, a także twórczego jej interpretowania;
- Świadome dobieranie technik realizacyjnych, a także eksperymentowanie w technikach niekonwencjonalnych;
- Rozumienie celowości artystycznego i technologicznego eksperymentu;
- Kształcenie umiejętności interpretacji rzeczywistości w połączeniu z wyrażaniem własnych odczuć i emocji artystycznych;
- Kształcenie umiejętności samooceny osiągnięć (kicz a dzieło sztuki).

Osoba prowadząca warsztaty dysponując materiałem o charakterze informacyjnym, reklamowym, który ratujemy przed przemiałem, nadając mu rangę dzieła – zyskuje inspirujący materiał projektowy pozwalający również inspirować uczestników dygresjami o piśmie, języku, modzie, guście itd. Nie jest to głównym celem przedsięwzięcia, ale może nadać mu dodatkowej wartości poznawczej i pogłębić refleksję na temat artystycznego recydingu tworzywa przeznaczonego do wyrzucenia. Edukator, przygotowując się do prowadzenia warsztatów ART-ECO powinien poznać podstawową terminologię z zakresu typografii korzystając z ogólnodostępnych źródeł internetowych. Główną techniką, którą powinien poznać edukator jest collage, zaś wprowadzenie do charakterystyki tej techniki powinno stanowić część wprowadzenia do warsztatów. Budowanie świadomości o koniecznej redukcji czy regulacji nakładów papierowych nośników promocji lub papierowych mediów masowych to kolejna istotna część warsztatów. Dobrze, aby edukator poznał podstawowe metody produkcji papieru oraz potrafił porównać te nie

ekologiczne do najnowszych, pozwalających zredukować negatywny wpływ na środowisko naturalne do minimum. Podstawową informacją jest fakt, że większość nakładów poligrafii reklamowej produkowana jest ze sporym zapasem i zdecydowana większość podmiotów zamawiających usługi poligraficzne boryka się z nadmiarem makulatury. Nawiązanie kontaktu z tymi podmiotami pozwala na bezpłatne otrzymanie sporej ilości materiału do stworzenia interesujących collage, o zupełnie nowym, zaskakującym przekazie wynikającym z analizy zawartości informacyjnej posiadanych materiałów jak i ich stylistyki graficznej. Istotne powinno być również wskazanie interesujących inspiracji z historii collage oraz projektowania typograficznego bazującego na wykorzystaniu zróżnicowanego materiału ikonograficznego. Doskonałymi inspiracjami mogą być dzieła takich twórców jak David Carson Neville Brody, kolaże Pablo Picasso, Roberta Rauchenberga, Kurta Schwittersa oraz kierunki artystyczne jak kubizm, dadaizm, surrealizm. W odniesieniu do samej typografii dobrze aby edukator poznał podstawowy zarys historii druku oraz podstawy terminologii typograficznej i rodzajów krojów. Niezbędny jest ponadto przegląd historii plakatu oraz jego współczesnej kondycji (wyszukiwania: typo poster, social poster, eco poster, itp.). Rozwinięcie tematu warsztatów powinno zakładać w procesie budowania kompozycji collage przez uczestników, interesujący kontekst ekologiczny, a przekaz werbalny może wprost zachęcać do propagowania postaw proekologicznych. Posiadany materiał poligraficzny może być kompilowany w dowolny sposób, z wykorzystaniem fotografii i typografii w zestawieniach, spotkaniach budujących zupełnie nowe, zaskakujące konteksty znaczeniowe i formalne. Edukator zachęca uczestników do dzielenia się materiałem, wspólnego komentowania swoich pomysłów, analizy gatunku papieru oraz jego cech w kontekście wtórnego wykorzystania. Warsztaty poprzedza prezentacja slajdów opartych na wyżej wymienionych sugestiach tematycznych i przykładach. Edukator ma jednak sporą dowolność co do zakresu prezentacji. Nie powinna ona jednak trwać dłużej niż 20 minut, a cały wstęp poprzedzający pracę warsztatową nie powinien przekroczyć 30 minut. Podczas pracy warsztatowej edukator inspirowanie do odważnego traktowania materiału, zwracając uwagę na optymalne jego

wykorzystanie. Edukator wykorzystuje metodę indukcyjną pokazując przykłady podczas wprowadzenia, ale istotna jest rola czynnika ekspresyjnego podczas całego czasu trwania warsztatów. Edukator powinien wyrażać zaniepokojenie poszczególnymi pomysłami, umieć twórczo zestawiać pomysły uczestników, zachęcać do współpracy i wymiany refleksji. Uczestnicy mogą tworzyć prace indywidualne lub w zespołach do 3 osób co może wynikać z indywidualnych potrzeb uczestników lub ogólnego planu edukatora.

5.2. Społeczny Model Niepełnosprawności w pracy ART – ECO

Społeczny Model Niepełnosprawności zakłada, że język używany na temat niepełnosprawności i „upośledzenia” wpływa na sposób, w jaki społeczeństwo postrzega osoby niepełnosprawne.

Niektóre słowa i zwroty obrażają, ponieważ wzmacniają uprzedzenia i powodują dyskryminujące postawy i praktyki wśród ogółu społeczeństwa. Najtrudniejszą barierą, z jaką borykają się osoby niepełnosprawne, mogą być postawy innych ludzi. Terminologia jest ważna, ponieważ słowa odzwierciedlają nasze postawy i przekonania, a niektóre terminy, których zwykle używamy, mogą nie odzwierciedlać tego, jak postrzegają siebie niektóre osoby niepełnosprawne.

Użycie konkretnych słów lub zwrotów może również mieć wpływ na negatywny wizerunek osób niepełnosprawnych.

Oto kilka przykładów negatywnej terminologii, której zalecamy unikać, ponieważ mogą one spowodować wykroczenie.

Dotknięty – przekazuje tragiczny lub negatywny pogląd na temat niepełnosprawności

Cierpienie – myli niepełnosprawność z chorobą i sugeruje, że niepełnosprawność jest ciężarem

Ofiara – wnioskuje, że niepełnosprawność jest w jakiś sposób tragedii

Kaleka, spastyczny, niepełnosprawny, głupi, szalony, nienormalny -

starsza terminologia jest czasami nadal używana szczególnie przez osoby starsze, ale ogólnie uważa się ją za obraźliwą.

Na wózku inwalidzkim – osoby niepełnosprawne nie są przywiązane do swoich wózków inwalidzkich

Pełnosprawny – Sugeruje, że wszystkie niepełnosprawności są fizyczne i ignoruje niewidoczne niepełnosprawności oraz że osoby niepełnosprawne nie są zdolne.

Chociaż nie ma powszechnej zgody co do akceptowalnego i odpowiedniego języka, poniższa lista preferowanej terminologii używanej do opisywania osób niepełnosprawnych powinna być pomocna

W żadnym wypadku nie są one ostateczne.

W razie wątpliwości przydatną wskazówką jest zajrzenie na krajowe strony internetowe osób niepełnosprawnych, aby zobaczyć terminologię używaną na stronie internetowej o osobach niepełnosprawnych, które reprezentuje dana strona internetowa.

Preferowany	Zamiast
Osoba z niepełnosprawnością	Niepełnosprawy/a Cierpiący/a Ofiara Inwalida Kaleka
Osoba pełnosprawna fizycznie	Niepełnosprawny/a Upośledzony/a
Pełnosprawny/a	Normalny/a
Upośledzenie umysłowe Upośledzenie słuchu/głuchota Osoby niesłyszące, które używają języka migowego / BSL Głuchy/a bez mowy Niedowidzący/niewidomi	Niewidomy/a Głuchy/a Ślepy/a
Trudności w uczeniu się	Upośledzony Psychiczny
Użytkownik/czka wózka inwalidzkiego	Epileptyk Cukrzyk
Osoba z padaczką lub cukrzycą	Dyslektyk
Osoba z dysleksją	Mongoł, Down
Osoba z zespołem Downa	Ofiara AIDS/HIV
Nosiciel/ka wirusa HIV	Szalony Psychol
Osoba zdiagnozowana z chorobą psychiczną	Chory/a psychicznie
Osoba, która ma ograniczony wzrost	Karzeł
Uszkodzenie mózgu, upośledzenie funkcji poznawczych	Powolny/a Opóźniony/a
Toaleta przystosowana dla osób z niepełnosprawnością	Toaleta dla niepełnosprawnych
Osobisty asystent/ka, widzący przewodnik, pracownik pomocniczy (w stosownych przypadkach)	Pomocnik/ca Sługa Opiekun/ka

Poniższe ogólne sugestie - czasami nazywane „etykietą niepełnosprawności” - pomogą Ci użyć odpowiedniego języka i zachowywać się w odpowiedni sposób.

1. Nie zakładaj, że wiesz, czy, kiedy i jakiej pomocy potrzebuje osoba z niepełnosprawnością. Poproś osobę z niepełnosprawnością, aby poinformowała Cię, jakie są jej potrzeby.
2. Nie przyjmuj założeń dotyczących czyjegoś poziomu niepełnosprawności lub wymagań w oparciu o wcześniejsze doświadczenie osoby z tym samym rodzajem niepełnosprawności lub zakładaną wiedzę o niepełnosprawności.
Niektóre osoby mogą mieć ukryte niepełnosprawności.
3. Większość osób z niepełnosprawnością nie potrzebuje od Ciebie pomocy. Zaoferuj pomoc tylko wtedy, jeśli uważasz to za stosowne. Zapytaj: „w czym mogę pomóc?”. Pomóż tylko wtedy, gdy osoba z niepełnosprawnością odpowie konkretnie czego jej potrzeba i potwierdzi, że tego chce. Jeśli nie jest jasne, poproś osobę z niepełnosprawnością o wyjaśnienie, co dokładnie należy zrobić.
4. Rozmawiaj bezpośrednio z osobą z niepełnosprawnością, a nie za pośrednictwem osobistego asystenta lub opiekuna prawnego.
5. Unikaj przypadkowych uwag, które są osobiste lub natrętne i nie zadawaj pytań. "Co się z tobą stało – dlaczego nie możesz prawidłowo chodzić?"
6. Typowe wyrażenia, takie jak powiedzenie "Do zobaczenia później" osobie niewidomej, na ogół nie powodują obrazy.
Osoby z niepełnosprawnością także mają poczucie humoru!
Nie przepraszaj w takiej sytuacji!

Podsumowując:

- zachowuj się naturalnie i z szacunkiem, tak jak wobec każdej innej osoby, tej bez niepełnosprawności czy z niepełnosprawnością. To taki sam człowiek. Wymagania także mogą być tożsame!
- skoncentruj się na osobie, a nie na jej niepełnosprawności
- rozmawiaj z osobą z niepełnosprawnością, a nie z jej osobistym asystentem lub opiekunem
- w razie wątpliwości, czy zachowujesz się właściwie lub używasz właściwego języka, zapytaj osobę z niepełnosprawnością, czy właściwie się wyrażasz i zaproponuj, że chętnie użyjesz wskazanej terminologii.
- unikaj przyjmowania założeń dotyczących niepełnosprawności danej osoby lub jej potrzeb. Możesz nie zobaczyć niepełnosprawności gołym okiem.
- uważaj, aby nie robić natrętnych lub nieodpowiednich uwag osobistych.

W ten sposób będziesz traktować osobę z niepełnosprawnością tak, jak sam chciałbyś być traktowany.

6. Planowanie zajęć ART ECO z dorosłymi

Do przeprowadzenia zajęć ART-ECO stworzona została metoda *pracy projektowej*. Jest to metoda aktywizująca uczestników i najlepszy sposób na naukę poprzez zaangażowanie.

W trakcie warsztatów, na uczestników czekać będą zadania wymagające podjęcia konkretnej, ich własnej decyzji co do tego, co zechcą przedstawić i w jaki sposób. Sam wstęp do bezpośrednich działań powinien się opierać także na części teoretyczno-wykładowej, w ramach możliwości połączonej z dyskusją i aktywizacją osób biorących udział w zajęciach. Zajęcia powinny rozpocząć się poprzez krótkie wprowadzenie przez edukatora do tematu i wyjaśnienie celu spotkania – najlepiej poprzez ukazanie przykładowych wyników i prac możliwie z użyciem prezentacji multimedialnej, aby ukazać podobne działania/obiekty w odniesieniu do innej przestrzeni, epoki bądź kultury. W tym przypadku ważne jest także zademonstrowanie materiałów, które będą w użyciu a także omówienie ich cech. Pamiętajmy, że warsztaty to ART-ECO, czyli prowadzący powinien poruszać kwestie ekologii, upcyklingu, właściwości i pochodzenia materiałów, ale także kształtować poczucie estetyki, wprowadzać pojęcia takie jak kompozycja, dynamika, kontrast oraz uwrażliwiać na ich znaczenie w świecie, dlatego też krótki wstęp teoretyczny jest ważny.

W celu sprawnego przeprowadzenia zajęć, jeszcze przed ich rozpoczęciem należy przygotować stanowiska pracy oraz materiały, aby móc w miarę sprawnie przejść do realizacji celów zajęć.

Za każdym razem po zakończeniu części praktycznej należy przeznaczyć czas na podsumowanie zajęć w formie wystawy/ekspozycji i przedstawienia prac przez uczestników. Może to być podwaliną do zaprezentowania się przez twórców i podzielenie się swoją ideą.

Dużo dorosłych posiada poczucie wstydu przed zaprezentowaniem się przed grupą. Należy podkreślać przez cały czas trwania warsztatów, że ważny jest sam proces twórczy i przekształcanie materiału będące wynikiem własnej decyzji – nie ma wyników złych. Każde zwieńczenie procesu jest dobre, ponieważ wzbudziło zmiany w sposobie postrzegania siebie, wzbogaciło każdego o nowe doświadczenia. Zdolność do widzenia i zauważania, rozumienia, reagowania, dziwienia się, stawiania sobie pytań i angażowania się w działanie jest dana każdemu człowiekowi, choć często

pozostaje ona w stanie uśpionym. Działania warsztatowe ma na celu także odblokowanie czy nawet odkrycie swoich naturalnych możliwości, poprawę samopoczucia oraz poprawę funkcjonowania w grupie i pośrednio relacji z samym sobą. Takie podejście ograniczy stres i sprawi, że kursanci ukończą zajęcia nie tylko wyedukowani, ale i zadowoleni z siebie.

Wszelkie działania, jakie obejmują warsztaty, służą jako narzędzie do osiągnięcia konkretnych celów. Można podzielić je na takie, których osiągnięcie będzie mieć wydźwięk ogólny, obejmujący umiejętności i postawy związane z szerokim spektrum funkcjonowania jednostki, stymulujące jej potencjał, także społeczny, oraz cele szczegółowe, mające odniesienie do określonych, kierunkowych umiejętności, które można nabyć w trakcie absolwowania zajęć.

CELE OGÓLNE WARSZTATÓW

- Kształtowanie umiejętności interpretowania, wartościowania oraz świadomego korzystania z szeroko pojętych zjawisk z zakresu sztuki Eco-Art. (recykling/downcykling/upcykling).
- Przygotowanie wrażliwego odbiorcy i twórcy kultury i sztuki.
- Wyposażenie uczestników warsztatów w wiedzę oraz umiejętności manualne i warsztatowe w zakresie projektowania i wykonywania unikatów, opartych o wykorzystywanie materiałów recyklingowych.
- Kształtowanie postaw kreatywnych poprzez rozbudzanie zainteresowania i zamiłowania w tworzeniu szeroko pojmowanej kultury plastycznej, w tym promowanie postaw ekologicznych.
- Rozwijanie inwencji, wyobraźni i wrażliwości plastycznej poprzez własną aktywność twórczą.
- Wyrabianie umiejętności wnikliwej i wrażliwej obserwacji natury i transponowanie jej na język sztuki.
- Pogłębianie zainteresowań poprzez poszukiwanie wiedzy, zdobywanie nowych doświadczeń, działania innowacyjne i eksperymentalne.
- Tworzenie warunków dla lepszego rozwoju i świadomości proekologicznej oraz indywidualnej wypowiedzi plastycznej.

- Rozwijanie wrażliwości na świat i ludzi w oparciu o wartości etyczne i estetyczne, zawarte w dziełach sztuki.
- Kształcenie sprawności i umiejętności poprzez stosowanie uniwersalnych metod posługiwania się środkami artystycznymi i technologicznymi.
- Ukazywanie kultury i tradycji jako podstawy ciągłości sztuki światowej (i narodowej) oraz czynnika ich twórczych przemian.

CELE SZCZEGÓŁOWE WARSZTATÓW

- Zapoznanie uczestników warsztatów z podstawowymi terminami i pojęciami związanymi z formą dzieła sztuki oraz środkami wypowiedzi charakterystycznymi dla danej dyscypliny.
- Zapoznanie z materiałami, surowcami oraz procesami technologicznymi (szczególnie zwrócenie uwagi na metody nurtu Eco – Art i nieinwazyjną ingerencję w środowisko naturalne, biodegradacja).
- Kształcenie umiejętności właściwego doboru materiałów do realizacji artystycznej.
- Kształcenie umiejętności analitycznego obserwowania rzeczywistości/natury,
- a także twórczego jej interpretowania.
- Świadome dobieranie technik realizacyjnych, a także eksperymentowanie
- w technikach niekonwencjonalnych.
- Rozumienie celowości artystycznego i technologicznego eksperymentu.
- Kształcenie umiejętności interpretacji rzeczywistości w połączeniu z wyrażaniem własnych odczuć i emocji artystycznych.
- Kształcenie umiejętności samooceny osiągnięć (kicz a dzieło sztuki).

PODSTAWOWE ZASOBY EDUKATORA

Edukator nie musi posiadać wykształcenia plastycznego. Dysponując opracowanym ściśle scenariuszem zajęć oraz bazą teoretyczną i praktycznymi rozwiązaniami w postaci skondensowanego skrótu najistotniejszych treści merytorycznych (problemów i zagadnień) – z powodzeniem jest w stanie zrealizować proponowane tematy zajęć warsztatowych.

Cechami niezbędnymi u edukatora w zakresie działań w sztukach plastycznych są:

- otwartość na doświadczenia: poznawania, przeżywania i działania
- pasja i chęć dzielenia się własną wiedzą
- zainteresowanie tematem i gotowość do samodzielnego poszerzania o nim wiedzy
- wrażliwość na problemy ekologii i sztuki
- elastyczność i oryginalność myślenia, mobilność reakcji w zindywidualizowanym procesie twórczym, umiejętność wchodzenia w interakcję z uczestnikami warsztatów
- zdolność do pozostawania w stanie gotowości wsparcia uczestników warsztatów w niepowodzeniach i porażkach
- zdolność do analizy i syntezy, wartościowania i samooceny własnej pracy

Założeniem jest, aby edukator łączył w sobie funkcję mentorską oraz partnerską. To osoba posiadająca wiedzę, którą będzie przekazywać uczestnikom, ale także partner i pomocna dłoń wspomagająca uczniów w procesie twórczym. Na etapie samodzielnej pracy twórczej, jego zadaniem jest pomoc w kwestiach technicznych związanych z zastosowaniem materiałów i techniki oraz ewentualna konsultacja projektów z uczestnikami – w żadnym jednak wypadku nie powinno dochodzić do narzucania konkretnego rozwiązania bądź krytyki. Nacisk należy kłaść na kreatywne podejście do tematu oraz indywidualne rozwiązanie problemu przez uczestników. Jedną z idei przyświecających warszatom dla dorosłych jest poczucie przez nich sprawczości, decyzyjności i pobudzenie własnej kreatywności.

Rolą edukatora jest także wywołanie świadomego procesu działań i indywidualnych poszukiwań każdego z uczestników warsztatów, z rozróżnieniem na:

- twórczość jako dzieło (wytwór)
- twórczość jako proces
- twórczość jako zespół zdolności (łatwość manualna)
- twórczość jako zespół stymulatorów społecznych.

7. Przykładowe techniki możliwe do wykorzystania w warsztatach ART ECO

7.1. Papier czerpany

a) Historia

Według dostępnych badań, papier bierze swoje początki na dalekim wschodzie a największy wkład w rozwój techniki jego czerpania mieli Chińczycy. Już na początku drugiego stulecia naszej ery, w wyniku poszukiwań wygodnego i łatwiejszego do składowania niż drewniane deszczułki materiału do zapisywania informacji. Wpadli na pomysł odsączania rozdrobnionej masy roślinnej (z łyka, łodyg konopi i zniszczonych sieci rybackich) za pomocą ramy obciągniętej płótnem. Otrzymany materiał następnie suszono i przycinano do odpowiedniego formatu.

b) Charakterystyka

Technika dość łatwa niewymagająca dużej sprawności manualnej i umiejętności technicznych. Papier czerpany można wykonać z papierowych materiałów odpadowych, np. starych gazet, notatek, wyłoczek po jajkach, kartonach. Z takich materiałów powstaje podstawowa pulpa papierowa, którą można dopełnić innymi elementami, np. fragmentami kolorowych papierów, suszonymi fragmentami kwiatów i liści, niciami, tasiemkami itp. Rozmieszczenie elementów dodatkowych może być dość przypadkowe. Sam autor może zdecydować jak wiele dodatków znajdzie się na tworzonych przez niego arkuszach. Obowiązuje tu pewna dowolność.

Do przeprowadzenia zajęć nie jest potrzebna duża ilość materiałów i przestrzeni. Poza makulaturą wymagane są proste ramki z siatką (moskitierą, siatką metalową itd.), miska z wodą, tkanina chłonąca wilgoć (np. stare ręczniki, podkoszulki, filc) oraz narzędzie, którym rozrobi się pulpę papierową (blender, stary grzebień czy nawet ręka).

c) Możliwości wykorzystania

Pojedyncze kartki stanowią element dekoracyjny lub użytkowy. Poza ekspozycją indywidualnego arkusza, można wykorzystać je do np. tworzenia zaproszeń, dyplomów, okładek czy wykorzystać je przy tworzeniu książki autorskiej.

7.2. Kolaż

a) Historia

Słowo kolaż pochodzi z języka francuskiego (*collage*) i oznacza przyklejanie. Polega ona na komponowaniu obrazu z różnych materiałów, np. ilustracji gazetowych, zdjęć, reprodukcji, kawałków tkanin i papieru, piasku, szkła a nawet drobnych przedmiotów codziennego użytku. Materiał przykleja się do podłoża, którym może być np. papier bądź płótno w taki sposób, aby elementy korespondowały z sobą zgodnie z zamysłem autora. Po naniesieniu można dokonywać także dopełnień i korekt za pomocą np. mediów malarskich i rysunkowych (farb, pisaków, ołówków i długopisów).

Za pierwsze przykłady kolaży można uznać prace XIII-wiecznych kaligrafów japońskich, którzy przygotowywali podkłady do swoich prac naklejając kawałki papieru i tkanin. W XX wieku zyskał on popularność dzięki kubistom, takim jak m.in. Georges Braque oraz Pablo Picasso.

b) Charakterystyka

Technika, której stopień trudności zależy od zamysłu autora. Proste kolaże nie wymagają dużej sprawności manualnej i umiejętności technicznych. Decydującym aspektem jest kreatywność autora i złożoność tematu. Inspiracji do wykorzystania techniki czerpać można wszędzie.

c) Możliwości wykorzystania

Technika kolażu otwiera drzwi dla szerokiej gamy tematów. Wykorzystać można ją do kreacji w sposób swobodny autorskiej kompozycji (także abstrakcyjnej i surrealistycznej) oraz ilustrowania wypowiedzi na różnorodne tematy, jak np. Ja i ekologia, Moja wizytówka, Moja historia, Przynależność, Integralność, Inicjaty a także do tworzenia fotomontaży.

Poprzez możliwość wykorzystania gotowych elementów, kolaże umożliwiają wypowiedź autorską osobom, które nie czują się komfortowo z innymi mediami artystycznymi, takimi jak np. rysunek czy malarstwo.

7.3 Paper mache

a) Historia

Podobnie jak papier czerpany, papier-mâché pochodzi z Chin, gdzie został wynaleziony w II w n.e. Po polakierowaniu służył na przykład do produkcji... hełmów! W X wieku technika dotarła do Europy, gdzie do ok. XIX wieku była

wykorzystywana do wyroby imitacji stiuków i gipsu a także mebli i przedmiotów, takich jak np. tace, stoły, krzesła, półki, parawany, kubki.

Obecnie ten ekologiczny materiał używany jest również przez projektantów, którzy poszukują alternatywy dla plastiku. Z papier-mâché powstają m.in. lampy, wazy oraz modyfikacje mebli.

b) Charakterystyka

Technika, podobnie jak w przypadku papieru czerpanego, jest dość łatwa i nie wymaga dużej sprawności manualnej oraz umiejętności technicznych.

Wykorzystać można papierowe materiały odpadowe, np. stare gazety, notatki, wytłoczki po jajkach, kartony oraz ekologiczny klej (gotowy lub np. z mąki lub skrobi).

Podejścia są dwa: bądź okleja się wybraną formę/konstrukcję nawarstwiając małe kawałki papieru, bądź poprzez zmieszanie rozdrobnionych elementów papierowych i kleju tworzy się pulpę papierową o konsystencji gliny.

Tworzywo jest wytrzymałe, choć nie wodoodporne. Przedmioty po wyschnięciu można ozdobić poprzez malowanie (farbą nie będącą na bazie wody), płamienie czy lakierowanie.

c) Możliwości wykorzystania

Tworzenie rzeźb, figurek, masek, reliefów, dekoracji.

7.4 Scrapbooking

a) Historia

Pierwotnie służył jako sposób wizualnego przekazywania tradycji i zwyczajów, który korzeniami sięga przełomu XV i XVI wieku w Anglii. Uznawany jest za bardziej angażujący sposób zapisywania ważnych wydarzeń i związanych z nimi emocji i przemyśleń niż standardowy pamiętnik. Jest to sztuka ręcznego tworzenia albumów, w których łączy się np. zdjęcia, wycinki z gazet, notatki, cytaty czy przepisy.

b) Charakterystyka

Scrapbooking mocno związany jest z techniką kolażu, ponieważ podobnie jak on, polega na łączeniu z sobą różnych elementów. W tej technice większy nacisk kładzie się jednak na umieszczenie osobistej narracji. Często łączy się elementy piktograficzne z tekstami.

Podstawowe materiały to dobrej jakości papier (bądź jego zbiór w formie zeszytu lub albumu), zdjęcia, wycinanki papierowe, klej. Poza nimi można do prac wykorzystywać wszystko – granicą jest wyłącznie wyobraźnia twórcy.

c) Możliwości wykorzystania

Tworzenie pamiętników bądź pojedynczych kartek związanych z konkretnym wydarzeniem, kartki świąteczne czy urodzinowe, zaproszenia itp.

7.5 Ebru i marmurkowanie

a) Historia

Technika ebru narodziła się na Dalekim Wschodzie i do dziś popularna jest w krajach muzułmańskich, zwłaszcza w Turcji, która stała się głównym ośrodkiem jej rozwoju. W XII wieku podobna technika stosowana była w Japonii (pod nazwą suminagashi – pływający atrament). Początkowo ebru traktowano użytkowo jako sztukę zdobniczą, która uzupełniała kaligrafię.

b) Charakterystyka

Ebru polega na malowaniu na powierzchni wody zmieszanej z lepkim roztworem. W wyniku tego powstają barwne wzory przypominające formę marmuru oraz elementy dekoracyjne. Obrazy przenosi się na papier tworząc każdorazowo oryginalną i niepowtarzalną odbitkę.

Na potrzeby warsztatów można wykorzystać uproszczoną wersję tej techniki, korzystając z tańszych i bardziej dostępnych narzędzi i materiałów. Do miski bądź innej formy należy wlać wodę zagęszczoną np. krochmalem. Na galaretowatą powierzchnię wylewa się lekko rozcieńczoną farbę (może być akrylowa lub gwasz). Farbą można powierzchnię spryskiwać, rozprowadzać ją za pomocą wykałaczki lub grzebienia tworząc np. zygzaki. Na gotową kompozycję kładzie się papier, który przyjmie ją na siebie.

c) Możliwości wykorzystania

Możliwości są nieskończone, np. można wykonać okładkę do notesu, zakładkę do książki, papier do origami, papier do wykorzystania w np. zaproszeniu. Technika tą można zdobić również przedmioty!

